

Mot.
1989/90
So317-319

Motion till riksdagen

1989/90:So317

av Bengt Westerberg m.fl. (fp)

Åtgärder mot missbruk

Sammanfattning

I motionen föreslår folkpartiet åtgärder för att minska alkoholkonsumtionen och motverka bruk av narkotika. Motionen tar också upp förslag riktade till ungdomar samt hjälp till de missbrukare som försöker komma till rätta med sitt beroende.

Det finns ett klart samband mellan å ena sidan bruk av alkohol och å den andra sidan missbruk och alkoholrelaterade skador. Det finns därför starka skäl att pressa ner totalkonsumtionen. Folkpartiet föreslår en höjning av alkoholskatten med 10%.

I motionen föreslås också ökade anslag på 10 milj.kr. till organisationer som ägnar sig åt vård och rehabilitering av missbrukare.

1. Inledning

Missbruk av alkohol och narkotika utgör tillsammans ett av de största hälso-problemen i Sverige. Missbruket medför ett stort lidande såväl fysiskt som psykiskt både för den enskilde missbrukaren och hans omgivning. Samhällets kostnader för missbruket är också höga. Totalt uppskattas de uppgå till 100 miljarder varav 80 miljarder hänförs till alkoholmissbruket.

Om missbruket minskade skulle vi få ett bättre och tryggare samhälle med mindre våld och utslagning. Vi skulle också få ökade resurser för att utveckla välfärden. Köerna till akutsjukvården skulle kunna minskas om inte så många sjuksängar upptogs av patienter med sjukdomar och skador relaterade till missbruket. Vi skulle behöva färre poliser, färre fängelseplatser och färre behandlingshem.

Att tränga tillbaka missbruket av alkohol och narkotika är en viktig politisk uppgift. Särskilt viktigt är det att förebygga missbruk hos den unga generationen. Med tanke på problemets allvar och omfattning är det uppseendeväckande att regeringen gjort så litet sedan den tillträdde 1982. Medan initiativ tagits på en rad andra håll i samhället – inte minst i folkrörelserna och i riksdagen – har regeringen förhållit sig passiv. Man kan med fog tala om allvarliga försummelser.

Genom sitt krav på en aktiv alkoholpolitik hösten 1989 (SoU2 1989/90) markerade också riksdagen att den ansåg regeringens hittillsvarande håll-

ning i alkoholfrågan alltför slapp. I betänkandet fick folkpartiet gehör för en rad förslag, t.ex. om anslutningen till WHO:s 25-procentsmål, höjning av åldersgränsen för servering av alkoholdrycker och andra åtgärder riktade till ungdomar, om langning, snabbvin, hembränning och teknisk sprit samt skatte- och prishöjningar. I dagarna har socialstyrelsen till regeringen överlämnat ett handlingsprogram för att minska alkoholkonsumtionen med minst 25% till år 2000. Här framförs en rad förslag för att minska alkoholbruket. Vi förutsätter att regeringen skyndsamt efterkommer riksdagens beställning och med beaktande av socialstyrelsens framställning tar de initiativ som erfordras för att åstadkomma en skärpning av alkoholpolitiken.

2. Alkohol

Konsumtion

Omfattningen av alkoholbruket i Sverige är ofullständigt känd. Systembolagets försäljning av alkohol ökade successivt under tiden efter motbokens avskaffande fram till 1976. Därefter sågs en minskning fram till 1984 då trenden åter vände uppåt, och vi kan nu iaktta en försäljningsökning. Till detta kommer konsumtion av en okänd mängd hembränd sprit och annan hemtillverkad alkohol, konsumtion i anslutning till utlandsresor, privat införsel av alkohol samt konsumtion av teknisk sprit.

Uppgifter om alkoholkonsumtionens ökning i olika befolkningsgrupper är särskilt oroande hos äldre ungdomar. Starkölskonsumtionen utgör ett betydande inslag. Detta inger oro liksom den ökande alkoholkonsumtionen bland kvinnor.

Bakom konsumtionsökningen ligger sannolikt dels den ekonomiska utvecklingen med en eftersläpning av prishöjningarna på alkohol, dels en avmattning av de informationsinsatser som gjordes under 1970-talets slut och 1980-talets början.

Samband bruk – missbruk

Det finns ett klart samband mellan å ena sidan bruk av alkohol och å andra sidan missbruk och alkoholrelaterade skador. En sänkning av totalkonsumtionen leder till färre alkoholskadade, en ökning till mer missbruk, fler skador och ökad dödlighet. Det finns därför starka humanitära, sociala och ekonomiska skäl för att pressa ner totalkonsumtionen av alkohol.

Åtgärder för att minska alkoholkonsumtionen och missbruket

I Sverige finns olika uppfattningar om alkoholbruk, alltifrån totalt avståndstagande till en positiv inställning till både bruk och berusning. Traditioner och kulturella inflytanden men också egna upplevelser av missbruk i den nära omgivningen påverkar vars och ens attityder till alkoholen. Det är av största vikt att människor bibringas respekt för alkoholen som vanebildande drog och insikt om de faror som följer med dess användning.

Avvägningen i alkoholpolitiken mellan informationsinsatser och restriktioner är därför viktig. Strävan måste vara att på ett effektivt sätt förebygga

missbruk samt att ge vård, behandling och rehabilitering åt dem som har alkoholproblem.

Under de senaste åren har tanken på mera långtgående åtgärder för att begränsa alkoholkonsumtionen aktualiserats, bl.a. genom en speciell kampanj för ransonering av alla alkoholinköp. Regeringen lät år 1981 utreda de tekniska förutsättningarna för registrering och ransonering (Ds S 1981:22). Denna utredning visade att det är möjligt att, utan alltför tekniskt komplicerade system till rimliga kostnader, åstadkomma såväl registrering som ransonering.

De alkoholpolitiska instrument som står till förfogande bör användas med större konsekvens än hittills. Skulle det visa sig att en sådan mera konsekvent tillämpning av den beslutande alkoholpolitiken inte resulterar en avsevärd minskning av den nuvarande alltför höga alkoholkonsumtionen, bör mera långtgående åtgärder kunna sättas in.

Nationell offensiv för minskad konsumtion och ökad respekt för alkoholen

Det är viktigt att alla berörda instanser tar sitt ansvar och får resurser för att förverkliga riksdagsbeslutet från hösten 1989 med beaktande av de ytterligare förslag till åtgärder socialstyrelsen lagt fram i dagarna snarast möjligt. Annars kommer inte Sverige att nå det mål som WHO ställt upp och som riksdagen anslutit sig till, nämligen att minska alkoholkonsumtionen med 25% till år 2000 räknat från år 1980.

För att minska efterfrågan på alkohol måste kunskaperna om alkoholens vanebildande egenskaper ökas och attityderna till alkoholbruk ändras. För detta behövs en nationell offensiv där många olika grupper i samhället deltar. Föräldrar, förskollärare, lärare, hälso- och sjukvårdspersonal, idrottsledare, ungdomsledare, nykterhetsorganisationer, artister och politiker spelar här en viktig roll som normbildare för andra, barn, ungdomar och naturligtvis också vuxna. Arbetet för en minskad alkoholkonsumtion måste bedrivas kontinuerligt av och till, förstärkt med särskilda kampanjer. Värdet av alkoholfria miljöer bör betonas.

Efter de alkoholpolitiska besluten 1977 har ansvaret för den med statliga medel stödda informationen om alkoholskador under lång tid legat på folkörerelser och ideella organisationer. Det finns goda skäl att bibehålla detta stöd men samtidigt måste undervisningen i hälsofostran i förskolan, skolan och högskolan, i vilken ANT-undervisningen ingår, intensifieras. Förslag om hälsofostran som ett obligatoriskt undervisningsmoment återfinns i en särskild motion.

Prisinstrumentet

Riksdagen beslöt 1977 om en mer aktiv användning av prisinstrumentet i syfte att minska alkoholkonsumtionen. Detta medför i sin tur behov av täta prishöjningar. Sådana har emellertid inte kommit till stånd.

I fjol genomfördes, efter alltför lång fördröjning, en relativt kraftfull skatteskärpning. Vi föreslår en ytterligare ökning med minst 10% under år 1990. Regeringen bör snarast återkomma till riksdagen med förslag om en sådan höjning som också tar hänsyn till riksdagens beslut hösten 1989 om beskattning efter alkoholstyrka.

Fler kvinnor i vuxen ålder dricker idag alkohol än för några decennier sedan. I kölvattnet ses en markant ökning av alkoholmissbruket bland kvinnor.

Ökningen av kvinnors alkoholkonsumtion kan ha många orsaker. Könstillhörigheten har förändrats och det har blivit mer accepterat att kvinnor dricker alkohol. Allt fler kvinnor förvärvsarbetar och deras ekonomi blir då bättre, vilket ökar konsumtionsutrymmet. Förvärvsarbetet har också lett till en ökad kontakt med alkoholsederna. Konsumtionsökningen kan också bero på bristen på jämställdhet.

Kvinnor reagerar på mindre mängder alkohol än män både vad avser berusning och skadeverkningar.

Kvinnorna döljer sitt missbruk länge, vilket fördröjer upptäckten av missbruksproblemen. Utöver de alkoholrelaterade sjukdomar som också drabbas män löper de missbrukande kvinnorna risk att föda alkoholskadade barn. Alkohol är en av de viktigaste kända faktorerna bakom fosterskador.

Även om alkoholmissbruk bland kvinnor synliggjorts mer i debatten under senare år så har alltför få av de förslag som väckts omsatts i praktiken. Fortfarande hamnar de allra flesta kvinnor med missbruksproblem i behandlingar som är uppbyggda för män. Det är därför viktigt att program för kvinnor med alkoholproblem utvecklas på arbetsplatserna. Metoder måste utvecklas för behandling av kvinnliga alkoholister typ EWA-projektet vid Karolinska sjukhuset i Stockholm. Uppbyggnaden av behandlingsshem med olika inriktning måste stimuleras liksom behandlingsforskning. Mödravårdscentralerna måste stimuleras att upptäcka alkoholmissbruk hos gravida kvinnor och i sin information starkt betona risken för fosterskador till följd av alkoholbruk.

Riksdagsmajoriteten har under en följd av år tillbakavisat de förslag vi framfört om ökade insatser för att motverka det kvinnliga alkoholmissbruket. Efter en välkommen omsvängning har emellertid en helt enig riksdag nyligen (SoU 1989/90:14) begärt åtgärder på detta område. Vi utgår från att förslag härom kommer att ingå i den alkoholpolitiska proposition som riksdagen har bestämt.

Trafik och alkohol

Trafiken är en av de sektorer i samhället som måste hållas fri från alkohol. Antalet alkoholbetingade olyckor förskräcker och leder till många tragedier och stort mänskligt lidande.

Regeringen förhållade länge frågan om sänkt promillegräns. Det förslag som i höstas kom om en gräns på 0,3 promille var otillräckligt.

Folkpartiet har under lång tid drivit kravet på en principiell nollgräns för alkohol i trafiken. Det är utomordentligt angeläget med en stark signal från lagstiftaren om att alkohol och trafik inte hör ihop. För att tillfredsställa rättssäkerhetskrav kan ett straffritt område upp till 0,2 promille accepteras. Vi föreslog vidare en sänkning av den övre gränsen från 1,5 till 1,0 promille. Riksdagen kommer i februari att ta ställning till dessa förslag. Under trycket från en bred opinion, där bl. a. folkpartiet har ingått, har majoriteten föreslagit en gräns på 0,2 promille men med en lagtext som inte tar sin utgångspunkt

i den principiella nollgränsen och därför inte ger en tillräckligt tydlig signal. Majoriteten i justitieutskottet har vidare avvisat kravet på en sänkning av den övre promillegränsen. Folkpartiet vidhåller sina förslag.

En betydande del av de personer som döms till rattfylleri har alkoholproblem. En del har dömts tidigare för samma förseelse och fängelsestraffet har uppenbarligen inte haft sin avsedda preventiva verkan. Kontraktsvård infördes efter riksdagsbeslut häromåret som alternativ till fängelse. Förslag om hur denna påföljdsform kan förbättras framläggs i folkpartiets motion om brottsbekämpning och brottsoffer.

Forskning och statistik

Trots alkoholens omfattande skadeverkningar satsas förhållandevis litet resurser på forskning kring vem som blir missbrukare, varför missbruk uppstår, varför skador uppkommer i organismen och hur missbruk kan förebyggas och behandlas. Data tyder på att biokemiska skillnader i centrala nervsystemet kan spela roll. Hur de samspelar med sociala faktorer är emellertid okänt och vi har också otillräckliga kunskaper om arvets betydelse. Med vidgade insikter i bl.a. sådana frågor skulle vi ha bättre möjligheter att identifiera riskindivider och förebygga missbruket samt att utveckla läkemedel som bättre än antabus kan blockera effekten av alkohol.

Forskning behövs också kring varför människor trots kunskap väljer olika riskbeteenden och om hur informationen ska utformas och förmedlas så att människor tar den till sig och använder sig av den. Särskilt viktigt är att få till stånd en större undersökning av förhållandena för barn i missbrukarfamiljer. Även den ekonomiska alkoholforskningen behöver stimuleras. Den alkoholpolitiska utredningen (APU) framhöll vikten av sådana studier, men föga har gjorts.

Internationellt sett har Sverige en välutbyggd statistik över alkoholanvändningen, men det finns fortfarande brister. Kunskaperna om konsumtionen av alkohol erhållen på andra vägar än genom Systembolaget och bryggerinringen saknas. Det finns således mörkertal för konsumtionen av hembränd alkohol och alkohol tillverkad genom snabbvinsatser samt alkohol köpt utomlands. Det föreligger också svårigheter att få fram en rättvisande statistik över alkoholrelaterade dödsfall, trafikolyckor, sjukskrivningar och förtidspensioneringar liksom över alkoholanvändning i samband med brott.

För den framtida alkoholpolitikens utformning är det viktigt att vi har tillräckliga kunskaper för att kunna hantera alkoholproblemen. Det behövs därför en förstärkt alkoholforskning och en systematisk utvärdering och uppföljning av alkoholpolitiken för att ge bättre underlag för samhällets åtgärder.

Internationella insatser

WHO har pekat på behovet av nationell alkoholpolitik och politisk vilja att driva alkoholpolitik. Vid de tekniska diskussionerna om alkohol vid världshälsoförsamlingen 1982 tog man upp behovet av reglering av den internationella handeln med alkohol. Man uttalade oro för export av alkohol till länder utan alkoholtradition och alkoholproduktion. Man insåg samtidigt att even-

tuella regleringar skulle möta stort motstånd på grund av de ekonomiska intressen som finns i alkoholhandeln. Man såg det som nödvändigt att hälso- och sjukvårdsministrarna engagerar sig i denna fråga. Några synbara effekter har dessa uttalanden inte haft utom i Sverige, där riksdagen våren 1989 beslöt att Sverige i WHO skall verka för utvecklingen av etiska riktlinjer för marknadsföring av alkohol och tobak. Något sådant arbete har ännu inte kommit igång. Folkpartiet anser det viktigt att regeringen nu med kraft söker förverkliga riksdagsbeslutet.

Folkpartiet vill också betona att den rekommendation Nordiska rådet gav Nordiska ministerrådet vid den 37:e sessionen 1989 om ett tidsbestämt aktionsprogram för att uppfylla WHO:s mål om en 25%-ig minskning av alkoholkonsumtionen till år 2000 måste få regeringens stöd och leda till konkreta åtgärder.

Också Sverige exporterar alkohol och denna export är inte begränsad enbart till s.k. industriländer. Folkpartiet anser att Sverige bör verka för en sanering av handeln gentemot u-länderna. Som ägare av Vin & Spritcentralen bör staten föregå med gott exempel och sörja för att dess export av alkohol sker med omdöme och att varorna marknadsförs på ett måttfullt sätt. Samma etiska inställning som tillämpas vid alkoholförsäljningen i Sverige, bör de svenska aktörerna vinnlägga sig om på den utländska marknaden.

Alkoholpolitiken och den europeiska integrationen

Den alkoholpolitik som hittills förts inom EG har i stor utsträckning bestämts av starka producentintressen. Man har bekymrat sig mer över det alltför stora utbudet (t.ex. "vinsjön") än över den alltför stora efterfrågan. Den skattemässiga harmonisering som för närvarande sker inom Europa får inte inskränka möjligheterna att utnyttja prisinstrumentet för att dämpa konsumtionen av alkohol.

Det har visat sig lättare att nå europeisk enighet om kamp mot tobaken än om kamp mot alkoholen. Sverige bör aktivt verka för en ansvarsfull europeisk alkoholpolitik som tar sikte på att förverkliga WHO-målet.

3. Narkotika

Narkotikamissbruket är ett av världens största sociala problem. Det är också ett av världens största kriminalproblem genom den korruption och de brott av olika slag det leder till, såsom mord och egendomsbrott.

Rapporter om nya stora beslag av heroin, kokain och amfetamin i Sverige kommer tätt. Den nya drogen crack tycks också ha fått fotfäste i vårt land. Haschbeslagen är så vanliga att det inte längre skrivs om dem. Omfånget av handeln med narkotika är dock inte känt. Statistik finns över beslag gjorda av tull och polis men hur stor andel av den totala handeln de utgör är ej känt. En uppskattning som lämnats är att de utgör 5-10% av all narkotika som smugglas.

Narkotikautvecklingen i Sverige

Centralförbundet för Alkohol och Narkotika (CAN) redovisar regelbundet tillgänglig statistik över narkotikasituationen och narkotikamissbruket. 1979

gjordes en totalundersökning av missbruket och man uppskattade antalet tunga missbrukare till mellan 10 000 och 14 000. Sedan dess har ingen totalundersökning gjorts och man redovisar mycket ofullständig statistik. Redovisade data tyder på att nyrekryteringen av unga till narkotikamissbruk har minskat under senare år. Man tror emellertid att antalet tunga missbrukare idag är större än för tio år sedan. Utvecklingen under de senaste åren tyder på en ökad tillgång på amfetamin, cannabis och kokain.

Detta kan göras

För att komma åt narkotikamissbruket och narkotikahandeln krävs insatser både internationellt och nationellt.

Såväl Förenta Nationerna (FN) som dess dotterorganisationer bl. a. WHO har sedan många år prioriterat narkotikabekämpningen. Många länder gör kraftfulla satsningar för att bekämpa narkotikamissbruket. Tyvärr finns det också länder som inte visar intresse att bekämpa handeln med droger. Det finns t.o.m. länder vars ekonomi är beroende av sådan försäljning.

Det är därför viktigt att de lagar och internationella överenskommelser som finns tillämpas. En annan angelägen internationell satsning är att skapa odlingsalternativ för odlarna av opievallmo, cannabis och cocabusken.

Ökad tullkontroll är en ytterligare betydelsefull åtgärd. Redan inom Norden behövs ett effektivare samarbete. Den danska gränsen som är yttre gräns i det nordiska viseringsområdet är särskilt viktig att bevaka.

Sverige bör i Nordiska rådet kräva ett gemensamt agerande när det gäller att hindra införsel av narkotika till de nordiska länderna.

Kampen mot narkotikans spridning

Tullen, kriminalvården och polisen har alla ansvar för att förhindra spridning av narkotika ut i samhället. För detta arbete måste de ha välutbildad personal och tillräckliga resurser. Med tanke på de kostnader narkotikahandeln för med sig för samhället är det samhällsekonomiskt lönsamt att stävja handeln med narkotika.

Riksdagens beslut om att kriminalisera all olovlig befattning med och allt olovligt bruk av narkotika har inte fått avsedd verkan som ett rättsligt medel att ingripa mot den icke-medicinska konsumtionen.

Bestämmelsen har icke tillämpats i ett enda fall under det första kvartalet efter dess ikraftträdande (1 juli 1988). Från polishåll har omvittnats avgörande svårigheter att få fram ändamålsenlig bevisning. Inskränkningen av påföljden för "eget bruk" av narkotika till enbart böter medför att bevismedel som blod- eller urinprov eller husrannsakan ej fått nyttjas i polisens förundersökning. De farhågor om att bestämmelserna ej skulle få avsedd verkan, som vi uttryckte vid riksdagens behandling av regeringens förslag, har således besannats på kort tid.

Narkotikautvecklingen under det senaste året visar på fortsatt allvarliga problem med god tillgång på narkotika och nyrekrytering av missbrukare. Det finns därför idag än större anledning att samhället genom en ändamålsenlig och praktiskt tillämpbar lagstiftning skaffar sig möjligheter att ingripa mot det enskilda missbruket.

Enklaste sättet att säkerställa detta är att bestämmelserna om begränsning av påföljden för "eget bruk" av narkotika till endast böter får utgå. Polisen får därmed samma möjligheter att utreda olovligt bruk av narkotika som trafiknykterhetsbrott genom att nyttja kroppsvätskeprov. Bevisningen blir därmed klarare. Domstolarna får större möjligheter att ingripa individualpreventivt mot olovligt bruk.

Vid valet av påföljd bör domstolarna i största möjliga utsträckning utnyttja möjligheterna att döma till skyddstillsyn eller kontraktsvård med föreskrifter att undergå behandling innefattande kontroll av drogfrihet.

Ungdom och droger

Det finns flera skäl varför ungdomar börjar missbruka narkotika. Det kan röra sig om nyfikenhet, kamrattryck, alkoholism, arbetslöshet, osäkerhet etc.

Även om en personlig kris kan vara en förklaring till ett missbruk får det aldrig utgöra ett försvar för fortsatt missbruk. Det är individen själv som måste fatta beslutet om att sluta med sitt missbruk, men han eller hon behöver som regel ett mycket starkt stöd från sina närmaste och från samhället för att lyckas.

Vi har alla ett gemensamt ansvar för att narkotikabruket hejdas. Varje individ måste säga ifrån när man upptäcker att någon missbrukar. Problemen blir inte mindre av att vi väntar med att säga stopp. Här behövs information till föräldrar, lärare och andra som möter ungdomar om hur man ser tidiga symtom på missbruk och vart man kan vända sig för att få råd och hjälp.

Förebyggande insatser

De förebyggande insatserna bör inbegripa många grupper i samhället: föräldrar, förskolans personal, lärare, idrottsledare, artister och beslutsfattare på olika nivåer, inte minst politiker, dvs. alla grupper som på ett eller annat sätt är kunskapsförmedlare och föredömen för andra människor. Föräldrarna är den viktigaste målgruppen eftersom de står närmast sina barn och är både föredömen och kunskapsförmedlare. Det är viktigt att stärka föräldrarollen.

Handledningar bör utformas och studiecirkelar anordnas för att förmedla kunskap om barns och ungdomars behov och hur man informerar om droger och andra risker samt hur man tidigt upptäcker missbruk. Viktiga insatser görs här av före detta missbrukare och deras organisationer. Denna verksamhet bör ges ökat stöd.

Narkotikafria fängelser

Stora ansträngningar görs för att komma till rätta med narkotikamissbruket på fängelserna. Det finns exempel på att man lyckats, men också på motsatsen.

Enligt vår mening måste arbetet med att få kriminalvårdsanstalterna fria från narkotika intensifieras. Ett åtgärdsprogram måste arbetas fram utan dröjsmål med sikte både på lagstiftningsåtgärder och på organisatoriska förbättringar. Det angelägna i att så sker är enligt vår mening uppenbarligen så

framträdande att intresset av att de intagna helt garanteras personlig integritet måste ge vika. Detta måste i förekommande fall även gälla för besökande och andra som i sammanhanget kan komma i beröring med narkotika. Frågan behandlas närmare i vår motion om brottsbekämpning och brottsoffer.

Injektionsmissbruk och HIV

HIV-epidemin sprids inom narkomangruppen dels genom injektionsmissbruk, dels sexuellt. Genom den sistnämnda vägen sker också spridning ut i samhället om än i begränsad omfattning. För att hejda HIV-epidemin är det av yttersta vikt att i första hand narkotikamissbruket bekämpas. Om detta ej lyckas bör metadonbehandling kunna lämnas i medicinskt kontrollerade former. Alltför många narkomaner står idag i kö för metadonbehandling och många avlider i väntan på denna behandling. En snabb utbyggnad av ytterligare metadonprogram som svarar mot behoven är därför angelägen. Strikta medicinska kriterier bör tillämpas vid intagningen till metadonbehandling, vilket dock inte utesluter att akutbehandling också bör kunna ges till döende injektionsmissbrukare (s.k. nödmotadon). Det "tak" som för närvarande finns för metadonbehandling bör avlägsnas.

För att HIV ej skall spridas via sprutor bör använda sprutor i kontrollerade former kunna bytas ut mot nya. Sprututbytesprogram bör snarast etableras på de infektionskliniker dit narkomanerna söker sig och då i samarbete med narkomanvården. Denna fråga behandlas vidare i vår motion om HIV (1989/90:So430)

Forskning och statistik

Liksom för alkohol börjar det växa fram en kunskap om vad som händer i centrala nervsystemet vid narkotikamissbruk. Det är viktigt att man parallellt med alkoholforskningen studerar också narkotikans fysiska och psykiska skadeverkningar. Likaså behövs mer aktuell statistik över narkotikamissbrukets art och omfattning. En ny totalundersökning i likhet med den som genomfördes 1979 (UNO) bör utföras.

4. Vård och behandling

Unga missbrukare

Den bästa utgångspunkten för vård är ett frivilligt beslut om att vården är angelägen och nödvändig. Eftersom ungdomarna är i olika åldrar och har olika vårdbehov är det viktigt att det finns alternativ i såväl offentlig som enskild regi. En rad institutioner, familjehem och frivilligorganisationer bedriver idag missbruksvård för ungdomar.

Folkpartiet har i många år ensamt arbetat för ett statsbidrag till familjehemsorganisationerna i syfte att förbättra fosterhemsföräldrarnas utbildning och stödja erfarenhetsutbyte mellan olika familjehem.

Behandlingsresultaten vid olika vårdformer är ofullständigt dokumenterad. Det är därför viktigt att uppföljningsmetoder utvecklas för att man skall kunna få en uppfattning om hur väl man lyckas i olika alternativ.

När frivilligvård inte fungerar och den unge företer ett självdestruktivt beteende kan det vara nödvändigt att tillgripa tvång.

Dessa ingripanden sker oftast enligt LVU som är ett komplement till socialtjänstlagens frivilliga vårdformer. Det är viktigt att intentionerna i LVU kan omsättas i praktisk handling. Bristen på nödvändiga resurser är det största hindret och måste därför ägnas speciell uppmärksamhet.

Inom ramen för LVU är vårdformerna i vissa fall begränsade så att lagen förlorar sin tillämpning. Detta är fallet med de s.k. §12-hemmen, eftersom en liten grupp ungdomar är alltför våldsamma och ohanterliga för denna vårdform. En samverkan krävs därför för detta speciella klientel. Staten bör ta initiativ till en lösning av detta problem. En annan möjlighet är att ungdomar som bedöms som svårhanterliga inom ramen för LVU i stället blir föremål för insatser från kriminalvårdens sida. Denna fråga behandlas utförligare i en särskild motion om unga lagöverträdare.

Vuxna missbrukare

Tidiga insatser

Liksom för ungdomar är det viktigt att missbruk uppdagas så tidigt som möjligt. Familj, arbetskamrater har här ett ansvar att ta upp missbruksproblematiken så fort de märker den. Primärvårdens och företagshälsövårdens personal har speciella förutsättningar att både diagnosticera missbruk och göra tidiga insatser för att få bukt med missbruket.

Vård, behandling och rehabilitering

Behandlingen av missbrukare bör så långt som möjligt ske på frivillig väg, men i vissa situationer krävs tvång. För båda dessa vårdformer måste finnas tillräckligt med vårdplatser. En brist i dagens narkomanvård är de långa väntetiderna mellan missbrukarens kontakt med socialtjänsten och initierandet och genomförandet av åtgärder. En missbrukare kan därmed tappa sin motivation att bryta sitt missbruk. Väntetiderna kan bero både på bristande administrativa rutiner och på faktisk resursbrist. Båda måste åtgärdas av såväl humanitära som ekonomiska skäl.

Bristen på LVM-platser beror bl.a. på ett illa fungerande statsbidragssystem, som utsatts för stark kritik av bl.a. RRV. Även med de justeringar som nyligen genomförts anser vi att statsbidragssystemet har fått en olycklig utformning. Som enda parti avstyrkte folkpartiet detta system.

Arbete med missbrukare ställer stora krav på personalen. Det krävs en uttalad vårdfilosofi, en bestämd vilja att inte släppa individen förrän han eller hon är fri från sitt missbruk och frisk i övrigt. Det krävs en bra arbetsorganisation där de anställda får stöd av varandra. Missbrukaren måste motiveras till förtroende och fortsatt vård.

Samhällets insatser efter vården måste förbättras. Den verksamhet som bedrivs av enskilda, t.ex. stöd- och kontaktfamiljer, måste stötta och uppmuntras. Bostad, arbete och utbildning är andra viktiga förutsättningar för att vården inte skall vara bortkastad.

Många delar av missbrukarvården uppvisar nedslående resultat. Därför

måste nya metoder prövas inom alla delar av vården. Insatser i ideell regi, t.ex. genom LP-stiftelsen, Hassela och RIA-byråerna, har i många fall varit framgångsrika.

Det är viktigt att missbrukarnas sociala nätverk i form av familj och vänner inte bryts ner. De bör aktivt ta del i vård och rehabilitering.

Familjevård kan vara ett bra alternativ till institutionsvård eller eftervård genom att den kan ge missbrukaren ett socialt nätverk, en rik fritid och trygghet. Denna vårdform bör användas i ökad utsträckning för vuxna missbrukare. Familjevård bör också kunna ges på institution.

Det ekonomiska stödet till vård och rehabilitering måste öka. Vi föreslår därför en ökning av anslaget H 3 Bidrag till organisationer med 10 milj.kr., som stöd till LP-stiftelsen, Familjehemmens riksförbund och RFHL.

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN, utför ett angeläget arbete med alkohol- och narkotikaupplysning. Behovet av ökade anslag för denna verksamhet får bedömas i anslutning till att socialstyrelsens program behandlas.

Folkpartiet har länge arbetat för kontraktsvård för missbrukare och vissa andra vårdbehövande. Den praktiska utformning lagen gavs när den infördes 1988 var emellertid olycklig. Enligt folkpartiets mening skall kontraktsvården utdömas inom ramen för villkorligt fängelse. Förslag om detta och de krav på förberedelser och behandlingsplaner som bör ställas utvecklas i Folkpartiets motion om brottsbekämpning och brottsoffer.

Personalen i missbrukarvården

De människor som arbetar inom missbrukarvården – såväl i offentlig som i enskild regi- lägger ofta ned ett stort engagemang i sitt arbete och gör beundransvärda insatser för att rehabilitera missbrukaren till ett normalt liv. Tyvärr är misslyckandena många och vårdfilosofierna svänger i takt med tiden, vilket kan vara påfrestande för dem som arbetar i vården. Arbetet är ofta tungt och pressande. Det är därför viktigt att personalen ges möjligheter till vidareutbildning och handledning och får all den uppmuntran den är värd.

Återgången – tillbaka till livet

Idag fungerar inte utslussningen av behandlade missbrukare ut i samhället på ett tillfredsställande sätt. Bostad, arbete, sysselsättning och kontaktnät är viktiga faktorer för att rehabiliteringen skall lyckas.

Arbetet med återanpassning av missbrukare kräver samverkan mellan socialtjänsten, arbetsförmedlingen, bostadsförmedlingen samt parterna på arbets- och bostadsmarknaden. I dagens läge är socialtjänsten ofta maktlös i sina ansträngningar att bistå missbrukarna. För att rå på detta problem behövs ett starkare engagemang från bostadsföretagens sida. I en separat motion föreslår vi insatser för att motverka den tilltagande bostadslösheten.

Hemställen

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i mo-

tionen anförts om en nationell offensiv för minskad alkoholkonsumtion.

Mot. 1989/90
So317

[att riksdagen hos regeringen begär förslag till en höjning av alkoholskatten i enlighet med vad i motionen anförts,¹⁾

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om statistik över alkohol- och narkotikaanvändningen,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en ny totalundersökning beträffande narkotikamissbruket,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utvecklingen av etiska riktlinjer för marknadsföringen av alkohol och tobak,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en europeisk alkoholpolitik,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett effektivare samarbete på narkotikaområdet i Norden,

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förbudet mot befattningsmed och bruk av narkotika,²⁾

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om metadonbehandling,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om information om tidiga symptom på missbruk bland ungdomar,

9. att riksdagen för budgetåret 1990/91 på socialdepartementets anslag 11 3 Bidrag till organisationer anslår ytterligare 10 000 000 kr., dvs. 69 135 000 kr.,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utveckling av metoder för uppföljning av behandlingsresultaten vid olika vårdformer,

11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om möjligheter till vidareutbildning för personal i missbrukarvården,

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utslussning av behandlade missbrukare.

Stockholm den 17 januari 1990

Mot. 1989/90
So317

Bengt Westerberg (fp)

Ingemar Eliasson (fp)

Karl-Göran Biörsmark (fp)

Birgit Friggebo (fp)

Elver Jonsson (fp)

Daniel Tarschys (fp)

Jan-Erik Wikström (fp)

Kerstin Ekman (fp)

Charlotte Branting (fp)

Sigge Godin (fp)

Ingela Mårtensson (fp)

Anne Wibble (fp)

Barbro Westerholm (fp)

¹ 1989/90:Sk683

² 1989/90:Ju636